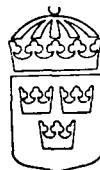

Regeringens proposition

1988/89:88

om upphävande av reglerna om bevakning
av testamente

Prop.
1988/89:88

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i
bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 16 februari 1989.

På regeringens vägnar

Kjell-Olof Feldt

Laila Freivalds

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att reglerna i ärvdabalken om bevakning av testamente upphävs.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1989.

1 Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken¹

dels att 14 kap. 1 – 3 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 14 kap. 4 § och rubriken till 14 kap. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

Om *bevakning*, delgivning och klander av testamente

Om delgivning och klander av testamente

4 §²

Testamente skall *sedan bevakning ägt rum delgivnas* arvinge genom överlämnande av, *förutom bevis om bevakningen*, testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll.

Testamente skall *delges* arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. *Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.*

Efterlämnar testator, jämte make, arvingar som avses i 3 kap. 2 §, må testamentet, såvitt dessa angår, delgivas dem som vid tiden för delgivning-
en äro närmast till arv efter testator.

Äro flera testamentstagare, gäller delgivning, som verkställts av en bland dem, jämväl för de övriga.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Har någon testamentstagare vid lagens ikraftträdande förlorat sin rätt mot en arvinge på grund av att testamentet inte har bevakats enligt äldre bestämmelser, skall den rättsför-
lusten kvarstå.

¹ Balken omtryckt 1981:359.

² Senaste lydelse 1987:231.

Lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Testamente till annan än fonden må å dess vägnar godkännas av kammarkollegiet, om anledning till klander ej föreligger. Testamente, som kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja, må godkännas även om anledning till klander föreligger *eller testamentet icke blivit bevakat i föreskriven ordning.*

Föreslagen lydelse
4 §¹

Testamente till annan än fonden må å dess vägnar godkännas av kammarkollegiet, om anledning till klander ej föreligger. Testamente, som kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja, må godkännas även om anledning till klander föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Har tiden för bevakning av ett testamente löpt ut före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 1972:640.

Lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella
rättsförhållanden rörande dödsbo

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 § lagen (1937:81) om internationella
rättsförhållanden rörande dödsbo skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 §

*I avseende å rätt att vid boutredning
och arvskifte här i riket tillgodonju-
ta testamente gälle vad i svensk lag
är stadgat om bevakning, delgivning
och klander, dock att, där den avlid-
ne vid sin död ej här hade hemvist,
tid för bevakning ej skall börja löpa,
innan den dödes egendom blivit av-
trädd till förvaltning av boutred-
ningsman.*

*I fråga om testamentstagares rätt
vid boutredning och arvskifte som
sker här i riket gäller svensk lag be-
träffande delgivning och klander
av testamente.*

Beträffande preskription av rätt att här i riket taga arv eller testamente
skall svensk lag äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt¹

dels att 63 § skall upphöra att gälla,

dels att 45 och 51 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*45 §²

Deklaration skall av den, som är skattskyldig, avgivas

A) angående förvärv av arvs- eller testamentslott, när lotten utgöres av

1) egendom i dödsbo efter svensk medborgare i fall, då denne vid sin död ej hade hemvist i riket och skyldighet ej inträtt att efter honom här förrätta bouppteckning enligt svensk lag;

2) egendom i dödsbo efter utlänning, som vid sin död ej hade hemvist i riket;

3) äganderätt eller rättighet, vilken jämlikt 6–9 §§ beskattas senare än vid arvlåtarens (testators) död, dock icke där fråga är om förvärv efter den som på livstid innehaft egendom med i 8 § första stycket avsedd rätt;

4) egendom i dödsbo, som avträtts till konkurs, i fall där arvsskatt skall beräknas med tillämpning av 33 § 1 mom.;

B) angående förvärv, som tillfallit förmånstagare vid försäkringstagares död; är förmånstagaren tillika arvinge eller testamentstagare, skall han dock avgiva deklARATION endast om dödsboanmälan enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken gjorts och bouppteckning därför ej förrättats;

C) angående sådan i 32 § a–c och c–h samt i 33 § 2 mom. angiven omständighet, som föranleder efterbeskattning, dock ej där i fall som avses i 32 § a) testamente, varom kännedom erhållits, blivit bevakat och ej heller när sådan delning som avses i 32 § h) har ägt rum innan beslut meddelats om fastställande av skatt;

C) angående sådan i 32 § a)–c) och e)–h) samt i 33 § 2 mom. angiven omständighet, som föranleder efterbeskattning, dock ej när sådan delning som avses i 32 § h) har ägt rum innan beslut meddelats om fastställande av skatt;

D) angående förvärv genom gåva eller annat jämlikt 37 § därmed i beskattningshänseende likställt fång.

Skall enligt vad nu stadgas deklARATION avgivas angående lott i dödsbo efter den som vid sin död ej hade hemvist i riket och är den för lotten skattskyldige ej bosatt inom riket, åligger det den som omhänderhar dödsboets egendom att i den skattskyldiges ställe avgiva deklARATION.

51 §³

Ärende rörande fastställande av skatt, som ej skall uttagas efter deklARATION, upptages till avgörande vid inregistrering av bouppteck-

Ärende rörande fastställande av skatt, som ej skall uttagas efter deklARATION, upptages till avgörande vid inregistrering av bouppteck-

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:857.

² Senaste lydelse 1987:1206.

³ Senaste lydelse 1987:1206.

ning eller tilläggsbouppteckning, eller när handling som avses i 49 a § inkommit till beskattningsmyndigheten eller, där jämlikt 17 § anstånd med skattens fastställande blivit beviljat, när till beskattningsmyndigheten ingivits handling, för vars företeende anståndet beviljats, eller, om sådan handling icke ingives inom anståndstiden, vid utgången av sistnämnda tid eller, *då jämlikt 32 § a) efterbeskattning skall äga rum till följd av bevakning av där omförmålt testamente, vid bevakningen.*

Bevis om det belopp, vartill skatten blivit fastställd, skall tecknas på bouppteckning, tilläggsbouppteckning eller handling, som avses i 49 a §. *När efterbeskattning enligt 32 § a) skall ske till följd av bevakning av testamente, skall sådant bevis tecknas på utgående expedition angående bevakningen.*

Har jämlikt 17 § beviljats anstånd med fastställande av skatten, åligger det dödsboet att tillhandahålla beskattningsmyndigheten utlämnad bouppteckning för sådan anteckning som sägs i föregående stycke.

Handling, som anges i andra stycket, skall för anteckning, som där avses, tillhandahållas överrätt, när denna fastställt skatt till högre belopp än förut beräknats, och den enligt 64 § 1 mom. förordnade granskningsmyndigheten, när skattskyldig vitsordat anmärkning som framställts av denna myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Har bevakning av testamente skett före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser.

ning eller tilläggsbouppteckning, eller när handling som avses i 49 a § inkommit till beskattningsmyndigheten eller, där jämlikt 17 § anstånd med skattens fastställande blivit beviljat, när till beskattningsmyndigheten ingivits handling, för vars företeende anståndet beviljats, eller, om sådan handling icke ingives inom anståndstiden, vid utgången av sistnämnda tid.

Bevis om det belopp, vartill skatten blivit fastställd, skall tecknas på bouppteckning, tilläggsbouppteckning eller handling, som avses i 49 a §.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 januari 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Johansson, Hultström, Lindqvist, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds och Wallström

Föredragande: statsrådet Freivalds

Lagrådsremiss om upphävande av reglerna om bevakning av testamente

1 Inledning

Den familjerättsliga lagstiftningen har under åren 1969–1987 setts över av särskilda sakkunniga, som har bedrivit sitt arbete under namnet familjelagssakkunniga.

De sakkunniga (f. d. hovrättspresidenten Björn Kjellin, ordförande, och professorn Lennart Pålsson) avgav i mars 1987 sitt slutbetänkande (SOU 1987:18) Internationella familjerettsfrågor. Betänkandet har remissbehandlats. De förslag till ändringar av den internationella familjerättsliga lagstiftningen som betänkandet innehåller övervägs för närvarande i justitiedepartementet.

Betänkandet innehåller förslag om att – även för rent inhemska förhållanden – avskaffa institutet bevakning av testamente. Vid remissbehandlingen har förslaget i denna del fått ett i huvudsak positivt mottagande. Stockholms tingsrätt har i oktober 1988 i en särskild skrivelse till justitiedepartementet (dnr 88–3567) begärt att frågan om att avskaffa institutet bevakning av testamente behandlas med förtur.

Familjelagssakkunnigas förslag beträffande de internationella familjerettsfrågorna kräver mera ingående överväganden. Den mera begränsade frågan om upphävande av reglerna om bevakning av testamente kan däremot tas upp till prövning redan nu.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels som *bilaga 1* de förslag till lagändringar i denna del som läggs fram i betänkandet, dels som *bilaga 2* en förteckning över remissinstanserna och en remissammanställning avseende de berörda förslagen till lagändringar.

Under lagstiftningsärendets beredning i justitiedepartementet har överläggningar hållits med företrädare för justitiedepartementen i de andra nordiska länderna.

Bestämmelser om bevakning, delgivning och klander av testamente finns i ärvdabalken.

Ett testamente skall bevakas vid domstol inom sex månader från det att testamentstagaren har fått kännedom om testators död och det förordnande som har gjorts till hans förmån (14 kap. 1 § första stycket). Om någon enligt testamentet skall få något först efter det att någon annans rätt till egendomen har upphört, räcker det emellertid att bevakning äger rum inom samma tid efter det att testamentstagaren har fått reda på att den föregående testamentstagarens rätt har upphört (14 kap. 1 § andra stycket, jfr NJA 1938 s. 309).

En bevakning gäller till förmån för samtliga testamentstagare, för vilka tiden inte har gått till ända (14 kap. 1 § tredje stycket). En bevakande kan inte göra förbehåll om att bevakning sker endast för egen eller vissa testamentstagares räkning (jfr NJA 1933 s. 553).

Bevakningen skall äga rum vid den tingsrätt där testator skulle ha svarat i tvistemål i allmänhet eller, om sådan behörig domstol inte finns, vid Stockholms tingsrätt (14 kap. 2 § första stycket, jfr NJA 1939 s. 374 där en praktiserande jurist blev skadeståndsskyldig eftersom han hade bevakat ett testamente vid testators kyrkobokföringsort i stället för vid mantalsskrivningsorten).

Bevakningen sker genom att testamentet uppvisas i original. Om testamentstagaren inte har tillgång till testamentet eller om det rör sig om ett muntligt testamente, sker bevakningen i stället genom att förordnandets innehåll tillkännages inför rätten (14 kap. 2 § andra stycket).

Om testamentet har uppvisats för rätten, förringas inte bevakningen av att åtgärden av någon anledning inte antecknats som bevakning i rättens protokoll. Det krävs emellertid att uppvisandet av testamentet har skett i bevakningssyfte. Det räcker således inte att testamentet biläggs bouppteckningen. I rättsfallet NJA 1961 s. 183 föranstaltades om testamentsvittnesförhör efter testators död, vilket är förhållandevis ovanligt. Det ansågs inte visat att testamentsuppvisandet då hade skett i bevakningssyfte, varför bevakning inte ansågs ha ägt rum.

Den som bevakar ett testamente behöver inte själv vara testamentstagare, och tingsrätten skall inte pröva sökandens behörighet. Tingsrätten skall inte heller avslå en begäran om testamentsbevakning därför att testamentet lider av formfel eller är ogiltigt på någon annan grund som anges i 13 kap. ärvdabalken.

Påföljden för underlåten bevakning är att testamentstagaren har förlorat sin rätt mot arvingar som inte har avstått från klandertalan (14 kap. 3 §).

En arvinges godkännande av ett testamente betyder att detta inte behöver bevakas i förhållande till den arvingen. Godkännandet behöver inte avges i viss form.

Sedan bevakning har ägt rum skall testamentet delges arvingarna. Det sker genom att till var och en överlämnas en avskrift av testamentet med bevis om att bevakning har ägt rum. Är det ett muntligt testamente, överlämnas i stället protokoll över förhör med testamentsvittnena eller

annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll (14 kap. 4 § första stycket). Om testator efterlämnar både make och sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken (s. k. efterarvingar), får testamentet såvitt angår de sistnämnda delges dem som vid tiden för delgivningen är närmast till arv efter testator (14 kap. 4 § andra stycket).

Om det finns flera testamentstagare, gäller delgivning som verkställts av en av testamentstagarna också för de övriga (14 kap. 4 § tredje stycket).

Om en arvinge vill göra gällande att ett testamente är ogiltigt enligt bestämmelserna i 13 kap. ärvdabalken, måste arvingen väcka klandertalan därom inom sex månader efter delgivningen (14 kap. 5 §). Om tiden försitts kan alltså arvingen inte längre hävda att testamentet är ogiltigt av sådan orsak som anges i 13 kap. ärvdabalken. Det kapitlet innehåller de viktigaste anledningarna till att ett testamente kan underkännas (bristande behörighet, formfel, psykisk sjukdom o. d. samt tvång, svek eller annan otillbörlig påverkan).

Delgivningen av testamentet bildar också utgångspunkt för den frist som gäller för en bröstarvinge som vill påkalla jämkning av testamentet för att få ut sin laglott. Bröstarvingen har förlorat sin rätt till laglott, om han eller hon inte inom sex månader från delgivningen har gett testamentstagaren till känna sitt anspråk eller väckt talan mot denne (7 kap. 3 § tredje stycket).

Ger en testamentstagare inte till känna om han eller hon vill göra gällande någon rätt enligt testamentet, kan ett ställningstagande framtvingas. Tingsrätten utfärdar på ansökan av den som berörs ett föreläggande för testamentstagaren att göra gällande sin rätt inom sex månader (16 kap. 5 §). Iakttas inte den tiden, har testamentstagaren förlorat sin rätt enligt testamentet (16 kap. 7 §).

En universell testamentstagare, dvs. någon som erhållit hela kvarlåtenskapen, en kvotdel därav eller vad som finns kvar när övriga testamentstagare har fått sitt, är dödsbodelägare. Innan det blivit klarlagt om testamentet skall tillämpas är både en universell testamentstagare och en arvinge som genom testamentet har uteslutits från arv dödsbodelägare (18 kap. 1 § fjärde stycket).

Ett testamente skall tas in i bouppteckning efter den avlidne eller i bestyrkt avskrift fogas till denna (20 kap. 5 § första stycket).

3 Internationella förhållanden

Enligt lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo skall boutredning och arvskifte ske enligt svensk lag, om den avlidne vid sin död hade hemvist i Sverige (2 kap. 1 §). Då tillämpas även de svenska reglerna om bevakning, delgivning och klander av testamente utan modifieringar (2 kap. 8 §). Hade den avlidne hemvist utomlands, kan boutredning komma till stånd enligt svensk lag genom att egendom avträds till förvaltning av boutredningsman (2 kap. 2 och 3 §§). Även då tillämpas

ärvdabalkens regler om bevakning, delgivning och klander av testamente. Tiden för bevakning av testamente börjar dock inte löpa innan den avlidnes egendom har avträtts till förvaltning av boutredningsman (2 kap. 8 §).

Den nordiska regleringen bygger också på hemvistprincipen. Om en avliden medborgare i ett annat nordiskt land vid dödsfallet hade hemvist i Sverige, skall boutredning och arvskifte ske enligt svensk lag, varvid även de svenska bestämmelserna om bevakning och klander av testamente skall tillämpas (12, 19 och 20 §§ lagen 1935:44 om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m.). Om en medborgare i en av staterna vid dödsfallet hade hemvist i ett annat nordiskt land, omfattar boutredningen i det landet även egendom som finns i Sverige (1 § lagen 1935:45 om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge). Det blir då inte aktuellt att tillämpa de svenska bestämmelserna om testamentsbevakning.

Om en testamentstagare gör en felaktig bedömning av den avlidnes hemvist, kan detta leda till att han eller hon förlorar sin rätt enligt testamentet. Detta illustreras av rättsfallet NJA 1964 s. 315, där ett testamente efter en avliden finsk medborgare bevakades vid Helsingfors rådhusrätt av testamentstagaren, den avlidnes hustru. Arvingen, en adoptivdotter, gjorde gällande att den avlidne vid sin död hade hemvist i Sverige, att testamentet inte bevakats i Sverige samt att testamentstagaren därför hade förlorat sin rätt. Efter ett vidlyftigt processande där domstolarna kom till olika resultat vid hemvistbedömningen gick högsta domstolen på adoptivdotterns linje.

4 Allmän motivering

4.1 Upphävande av reglerna om bevakning av testamente

Mitt förslag: Reglerna om bevakning av testamente upphävs.

Familjelagssakkunnigas förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 200–209).

Remissinstanserna: De sakkunnigas förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av nästan samtliga remissinstanser. Kammarkollegiet framhåller dock att bevakningsinstitutet fortfarande behövs, bl. a. för att bringa reda i frågor som har med testamente att göra. Svea hovrätt anser att institutet bevakning av testamente inte kan avskaffas utan att konsekvenserna av det belyses i ett vidare perspektiv.

Skälen för mitt förslag: Bevakning och delgivning av testamente är inhemska förreelser. Enligt familjelagssakkunniga förekommer direkta motsvarigheter endast i Finland. Att Finland har samma system på detta område som Sverige förklaras av ländernas gemensamma historiska bakgrund.

I 1686 års testamentsstadga, som byggde på den tidigare rättsutvecklingen, föreskrevs att testamentet skulle företes inför rätten i arvingarnas

närvaro. Dessa hade sedan ett år på sig att klandra testamentet. Bevakning och delgivning av testamentet skedde sålunda samtidigt. Emellertid kom inte arvingarnas närvaro att uppfattas som obligatorisk. Om inte arvingarna var närvarande, skedde i stället delgivning med dem i efterhand. Ursprungligen synes bevakning ha uppfattats som ett offentligt tillkännagivande att testamentstagaren avsåg att göra gällande sin rätt enligt testamentet gentemot arvingarna. I linje härmed krävdes att var och en av testamentstagarna bevakade. Så torde även bestämmelserna i 1734 års lag från början ha uppfattats. Emellertid skedde sedermera en rättsutveckling i praxis som innebar att bevakning av en testamentstagare kom att gälla även för de övriga.

I förslaget till lag om testamente (se SOU 1929:22 s. 332 ff) redogjorde lagberedningen utförligt för den sålunda skisserade utvecklingen. Beredningen framhöll att bevakningen utgjorde inledningen till testamentsanspråk så till vida att bevakningen måste föregå testamentets delgivning, som i sin tur verkade som en uppfordran till arvingarna att inom viss tid ta ställning till frågan om förordnandets giltighet. Beredningen framhöll att genom bevakningen kunde inom kortare tid efter testators död visshet erhållas om de förordnanden som sedermera kunde komma att läggas till grund för testamentsanspråk. Härigenom skedde ett klarläggande av rättsförhållandena. Enligt beredningen var bevakningen också betydelsefull eftersom offentligheten avhöll testamentstagare från att åberopa tvivelaktiga testamenten. Offentligheten bidrog vidare till att inskräpa respekt för testamentet i det allmänna rättsmedvetandet, något som rättshandlingen krävde. Bevakningen var också av betydelse från fiskalisk synpunkt genom att man därmed fick fram testamenten som skulle utgöra underlag för arvsskattens rätta erläggande. Beredningens slutsats var att bevakningen, trots att den inte fastslog samtliga anspråk som kunde göras gällande på grund av testamentet, tillgodosåg så viktiga syften att den svårligen kunde avvaras. Man stannade sålunda för att föreslå att bevakningsinstitutet skulle behållas, vilket också blev fallet.

Reglerna om testamentsbevakning leder lätt till rättsförluster (jfr Beckman-Höglund, Svensk Familjerättspraxis C VII:2 och familjelagssakkunnigas betänkande, s. 205). Risken är mest påtaglig i internationella förhållanden. Om testamentstagaren har hemvist utomlands eller är utländsk medborgare, är det förståeligt om han eller hon inte får kännedom om de svenska bestämmelserna. Sker ingen bevakning, förlorar testamentstagaren sin rätt. Detta gäller även om testamentet är känt för arvingarna och inte har klandrats. Det hjälper inte ens att testamentet har bifogats bouppteckningen och bildat underlag för beräkning av arvsskatten.

Det är omvittnat att reglerna om bevakning lätt leder till rättsförluster även i rent interna förhållanden. Det är förståeligt om människor som är okunniga om vad lagen kräver tror att testamentet gäller, om det har presenterats vid bouppteckningsförrättningen och arvingarna har fått kännedom om det. I rättspraxis finns också andra exempel på att testamentsstagaren har varit aktiv för att hävda sin rätt gentemot arvingarna men likväl förlorat denna. Som jag tidigare har nämnt föranstaltades sålunda i ett fall om förhör med testamentsvittnena för framtida säkerhet. Testa-

mentet ansågs inte presenterat för domstolen i bevakningssyfte. Det har också förekommit att bevakning skett vid domstolen i den avlidnes kyrkobokföringsort i stället för vid den domstol där den avlidne var mantalsskriven.

Det händer att en testamentstagare underlåter att bevaka ett testamente därför att han tror sig ha träffat uppgörelse med samtliga arvingar. Ibland inträffar emellertid att en för testamentstagaren tidigare okänd arvinge ger sig till känna och inte godtar testamentet, och testamentstagaren har då förlorat sin rätt gentemot denne.

När ett testamente är upprättat till förmån för make som har arvsrätt enligt reglerna i 3 kap. ärvdabalken, kan det lätt inträffa att bevakning framstår som en överflödigt åtgärd. Underlåter den efterlevande att bevaka, går emellertid han eller hon miste om den starkare ställning som testamentet förutsätter.

Frågan är då vilka fördelar som bevakningsinstitutet från andra synpunkter kan ha.

Som motiv för bevakning har anförts att den är ägnad att bringa reda i successionsfrågan. Inom kortare tid efter dödsfallet blir det klarlagt om det finns ett testamente och vad detta innebär. Arvingarna får sålunda kännedom om vilka anspråk som kan komma att ställas på kvarlåtenskapen.

Den funktion som bevakningen här sägs ha synes emellertid, åtminstone nu för tiden, inte ha någon större betydelse. Det torde vara ytterst sällsynt att arvingar frågar domstolen om något för dem tidigare okänt testamente har bevakats. Och även om en arvinge skulle göra sig det besväret, är värdet av den information som kan erhållas begränsad. Arvingen kan aldrig vara säker på att bevakningsfristen har löpt ut, eftersom denna börjar löpa först från det att testamentstagaren har fått kännedom om det upprättade testamentet. Och även om ett testamente har bevakats, kan en arvinge inte vara säker på att testamentstagaren kommer att framställa några anspråk på kvarlåtenskapen.

I praktiken får arvingar kännedom om testamenten på annat sätt än genom bevakningen, vilket sammanhänger med de berördas naturliga intresse av att få klarhet i hur kvarlåtenskapen skall fördelas. De flesta testamenten bifogas bouppteckningen, som skall upprättas redan inom tre månader från dödsfallet. Enligt vad familjelagssakkunniga har inhämtat från tingsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö inträffar det bara några gånger per år att ett testamente, som inte har bifogats bouppteckningen, bevakas efter bouppteckningens inregistrering (se de sakkunnigas betänkande s. 207).

Redan när arvingarna får kännedom om testamentet bör de förstå att det kan komma att leda till att testamentstagaren gör anspråk på kvarlåtenskapen i enlighet med testamentets innehåll. Bevakningen spelar sålunda en underordnad roll när det gäller att bringa klarhet i hur kvarlåtenskapen skall fördelas. Om inte arvingarna godkänner testamentet, ställs frågan om testamentets tillämpning på sin spets först genom att det delges arvingarna. Det är genom denna åtgärd som testamentstagaren formellt framställer krav på att testamentet skall följas. Kravet på bevakning innebär i praktiken ofta endast att arvingarna kan spekulera i att testamentstagaren av

någon anledning missar den formaliteten och därmed förlorar sin rätt (jfr förhållandena i det tidigare nämnda rättsfallet NJA 1961 s. 183).

De syften som bevakningen i övrigt har sagts fylla väger enligt min mening numera inte särskilt tungt.

Vad särskilt gäller argumentet att bevakningsinstitutet kan bidra till en riktig beskattning kan nämnas att testamenten som bifogas bouppteckningen beaktas vid skattläggningen oavsett om de bevakas eller ej. Har efter det att beslut om arvsskatt meddelats kännedom erhållits om ett förut inte känt testamente, skall efterbeskattning ske. Bevakas ett sådant testamente, skall tingsrätten självant göra en efterbeskattning. Om bevakning inte sker, skall den skattskyldige i stället inge en deklaration till tingsrätten. Efterbeskattningen sker i så fall på grundval av deklarationen (32 § a, 45 § C och 51 § första stycket lagen 1941:416 om arvsskatt och gåvoskatt, se även 63 § samma lag). Dessutom finns det enligt 20 kap. 10 § ärvdabalken en skyldighet att upprätta tilläggsbouppteckning, om det efter bouppteckningens förrättande yppas felaktigheter i denna. Om bevakningsinstitutet upphävs, skulle det för arvsskattelagstiftningens del endast betyda att efterbeskattning i stället fick ske efter deklaration eller på grundval av tilläggsbouppteckning.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört förordar jag att bestämmelserna om bevakning av testamente upphävs. De gällande reglerna om delgivning och klander av testamente bör däremot behållas i sin nuvarande utformning.

Vid de nordiska departementsöverläggningar som har nämnts i avsnitt 1 har framkommit att man i Finland är inställd på att genomföra en reform med samma innebörd.

4.2 Kostnadseffekter

Ärenden om bevakning av testamenten sysselsätter såväl domstolsbiträden som jurister vid tingsrätterna. Vid flertalet tingsrätter är dock resursåtgången blygsam. Vid Stockholms tingsrätt, som torde ha flest ärenden av detta slag, uppgår den till en halvårsarbetskraft (domstolsbiträde). Därutöver kommer arbetet med att ta emot och redovisa ansökningsavgifter och för att granska protokollet över bevakningen.

Genom att avskaffa bevakningsinstitutet kommer alltså vissa resurser att frigöras vid domstolarna. Kostnadsbesparingen torde emellertid bli marginell, särskilt som kostnaderna för domstolarnas arbete med bevakning av testamenten i princip torde täckas av de avgifter som tas ut i bevakningsärendena.

4.3 Ikraftträdande m. m.

Den föreslagna lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1989.

Vid ny arvsrättslig lagstiftning brukar som övergångsreglering normalt föreskrivas att äldre bestämmelser skall tillämpas, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande. En sådan övergångsbestämmelse är emellertid inte lämplig i detta sammanhang. Bevakningsfristen i gällande lag

räknas från den tidpunkt då testamentstagaren får kännedom om testators död och det förordnande som har gjorts till hans förmån. Om inte de äldre bestämmelsernas tillämpningsområde inskränks ytterligare, skulle följden kunna bli att testamenten behövde bevakas under lång tid efter lagens ikraftträdande.

Jag förordar därför att äldre bestämmelser skall tillämpas bara om en testamentstagare redan vid ikraftträdandet har förlorat sin rätt på grund av bristande bevakning. I de fall då bevakningsfristen löper vid ikraftträdandet eller ännu inte har börjat löpa på grund av att testamentstagaren inte har fått kännedom om dödsfallet eller testamentet behöver därmed bevakning inte ske för att testamentstagaren skall vara bevarad vid sin rätt.

En konsekvens av denna lösning blir att de nya reglerna inte behöver bli tillämpliga på samtliga testamentstagare enligt ett och samma testamente. Vid lagens ikraftträdande kan någon eller några av dem redan ha förlorat sin rätt på grund av bristande bevakning.

4.4 Följdändringar i annan lagstiftning

Om en medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge vid sin död hade hemvist här i landet, skall svensk lag tillämpas i fråga om *bevakning* och klander av testamente efter honom. Detta följer av 12 § lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.

Familjelagssakkunniga har föreslagit (se betänkandet s. 35 och 341) att 12 § ändras så att svensk lag i angivna fall skall tillämpas i fråga om *delgivning* och klander av testamente efter den döde.

En komplikation i sammanhanget är att bestämmelserna i 1935 års lag är konventionsbundna. Om en ändring skall ske i 12 § 1935 års lag måste även artikel 11 i 1934 års konvention mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om arv, testamente och boutredning ändras på motsvarande sätt. En sådan ändring kan inte komma till stånd till den 1 juli 1989. I sammanhanget bör vidare beaktas att 1934 års konvention måste ses över i samband med att huvudförslagen i familjelagssakkunnigas betänkande behandlas.

Enligt min mening är det emellertid inte nödvändigt att nu göra någon ändring i 12 § 1935 års lag. Att svensk lag skall tillämpas i fråga om bl. a. bevakning får när bevakningsinstitutet har avskaffats i Sverige ges den innebörden att bevakning inte skall ske. Vid den större översyn av bl. a. 1935 års lag och 1934 års konvention som skall ske inför färdigställandet av en lagrådsremiss grundad på familjelagssakkunnigas huvudförslag får bestämmelsen i bl. a. 12 § 1935 års lag och artikel 11 i konventionen omarbetas.

I övrigt behövs följdändringar i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden, lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo samt lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden,
3. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
4. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.¹

Beträffande lagförslag 4 har jag samrått med chefen för finansdepartementet.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

Ändringarna i ärvdabalken berör 14 kap. dels genom att 1–3 §§ upphävs, dels genom att 4 § får ändrad lydelse.

Genom att 1–3 §§ upphävs avskaffas institutet bevakning av testamente. Detta medför vissa följändringar i 4 §.

14 kap. 4 §

Testamente skall *delges* arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. *Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.*

Efterlämnar testator, jämte make, arvingar som avses i 3 kap. 2 §, må testamentet, såvitt dessa angår, delgivas dem som vid tiden för delgivning-
en äro närmast till arv efter testator.

Äro flera testamentstagare, gäller delgivning, som verkställts av en bland dem, jämväl för de övriga.

(Jfr 14 kap. 1 § i familjelagssakkunnigas lagförslag 7)

Genom ändringarna i 14 kap. avskaffas alltså institutet bevakning av testamente. Däremot behålls hittillsvarande regler om delgivning av testamente med arvingar och om klander av testamente.

Det nya systemet innebär följande.

Om en testamentstagare vill göra gällande sin rätt enligt testamentet, kan han välja mellan två alternativ. Det ena är att han ser till att få arvingarnas godkännande av testamentet. Någon särskild form för det godkännandet är inte föreskriven. Av bevisskäl är det emellertid oftast lämpligt med ett skriftligt godkännande som undertecknas av arvingarna.

Det andra alternativet är att testamentet delges varje arvinge genom överlämnande av bestyrkt avskrift av testamentet. Är det fråga om ett muntligt testamente, skall i stället bestyrkt avskrift av protokoll över

¹ Bilagan har uteslutits här. Lagrådsremissens lagförslag överensstämmer med propositionens.

förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll överlämnas.

Om det finns mer än en testamentstagare, räcker det med att en av dem vidtar nämnda åtgärder.

Om någon arvinge vill göra gällande att testamentet är ogiltigt enligt bestämmelserna i 13 kap. ärvdabalken, skall han eller hon väcka talan i domstol om klander av testamentet. Sådan klandertalan måste väckas inom sex månader efter det att arvingen delgavs testamentet genom testamentstagares försorg. Väcks inte klandertalan inom den tiden, har arvingen förlorat sin rätt att klandra testamentet.

En i sammanhanget betydelsefull fråga är vad som händer om en testamentstagare, som inte har fått arvingarnas godkännande av testamentet, inte har delgett arvingarna testamentet. Svaret är att det inte medför några särskilda rättsföljder. De nya reglerna innehåller inte någon bestämmelse om att testamentstagaren i sådana fall förlorar sin rätt. Arvingarna kan emellertid framtvinga ett ställningstagande från testamentstagarens sida. Enligt 16 kap. 5 § ärvdabalken kan domstol på ansökan av arvingarna förelägga testamentstagaren att göra sin rätt gällande inom sex månader från det att föreläggandet delgavs testamentstagaren. På vilka olika sätt testamentstagaren då kan göra sin rätt gällande framgår av 16 kap. 6 § ärvdabalken. Gör inte testamentstagaren sin rätt gällande inom den i föreläggandet angivna tiden, har han eller hon förlorat sin rätt (16 kap. 7 § ärvdabalken).

I de flesta fall torde emellertid arvingarna inte komma att behöva anlita förfarandet med föreläggande för att få klarlagt om testamentstagaren gör sin rätt gällande. Vid boutredningen och inför arvskiftet torde testaments-tagaren säkerligen i flertalet fall självmant vara aktiv för att hävda sin rätt. Liksom hittills torde det i de flesta fall redan vid bouppteckningen kunna klarläggas om testamentstagaren gör sin rätt gällande.

Om egendomen är avträd till förvaltning av boutredningsman, bör denne verka för ett klarläggande. Boutredningsmannen kan nämligen knappast lämna ifrån sig egendomen innan det har klarlagts om testamentet skall tillämpas.

Vid delgivning av testamente med arvingar skall en bestyrkt avskrift användas. Genom att avskriften skall vara bestyrkt kan arvingarna normalt utgå från att den överensstämmer med originalet. Någon gång kan det dock finnas anledning för dem att begära att originalet företes. Om en testamentstagare som innehar testamentet vägrar att förete det, gör detta att det i allmänhet finns skäl för arvingarna att ifrågasätta testamentsanspråket. I en rättegång rörande frågan om testamentet skall tillämpas kan vidare ett företeende av originalhandlingen framtvingas med stöd av reglerna om editionsföreläggande (se 38 kap. 1 – 5 §§ rättegångsbalken). Vida-

re kan utgången av ett rättsligt förfarande rörande den frågan naturligtvis även i huvudsaken påverkas av huruvida testamentet företes i original eller ej. En vägran att företa originalet kan också påverka fördelningen av kostnaderna för ett rättsligt förfarande om saken.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

4 §

Testamente till annan än fonden må å dess vägnar godkännas av kammarkollegiet, om anledning till klander ej föreligger. Testamente, som kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja, må godkännas även om anledning till klander föreligger.

(Jfr 4 § i familjelagssakkunnigas lagförslag 9)

Ändringen är en följd av att institutet bevakning av testamente avskaffas.

6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo

2 kap. 8 §

I fråga om testamentstagares rätt vid boutredning och arvskifte som sker här i riket gäller svensk lag beträffande delgivning och klander av testamente.

Beträffande preskription av rätt att här i riket taga arv eller testamente skall svensk lag äga tillämpning.

(Paragrafen saknar motsvarighet i familjelagssakkunnigas förslag)

Ändringen är en följd av att institutet bevakning av testamente avskaffas.

6.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Ändringarna i arvs- och gåvoskattelagen innebär dels att 63 § upphävs, dels att 45 och 51 §§ får ny lydelse.

I 63 § finns regler om vissa åtgärder som beskattningsmyndigheten skall vidta när testamentsbevakning äger rum innan beslut har meddelats om fastställande av arvsskatt. Genom att institutet bevakning av testamente avskaffas kan dessa regler upphävas.

45 §

Deklaration skall av den, som är skattskyldig, avgivas

A) angående förvärv av arvs- eller testamentslott, när lotten utgöres av

1) egendom i dödsbo efter svensk medborgare i fall, då denne vid sin död ej hade hemvist i riket och skyldighet ej inträtt att efter honom här förrätta bouppteckning enligt svensk lag;

2) egendom i dödsbo efter utlänning, som vid sin död ej hade hemvist i riket;

3) äganderätt eller rättighet, vilken jämlikt 6—9 §§ beskattas senare än vid arvlåtarens (testators) död, dock icke där fråga är om förvärv efter den som på livstid innehaft egendom med i 8 § första stycket avsedd rätt;

4) egendom i dödsbo, som avträtts till konkurs, i fall där arvsskatt skall beräknas med tillämpning av 33 § 1 mom.;

B) angående förvärv, som tillfallit förmånstagare vid försäkringstagares död; är förmånstagaren tillika arvinge eller testamentstagare, skall han dock avgiva deklaration endast om dödsboanmälan enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken gjorts och bouppteckning därför ej förrättats;

C) angående sådan i 32 § a)—c) och e)—h) samt i 33 § 2 mom. angiven omständighet, som föranleder efterbeskattning, dock ej när sådan delning som avses i 32 § h) har ägt rum innan beslut meddelats om fastställande av skatt;

D) angående förvärv genom gåva eller annat jämlikt 37 § därmed i beskattningshänseende likställt fång.

Skall enligt vad nu stadgas deklaration avgivas angående lott i dödsbo efter den som vid sin död ej hade hemvist i riket och är den för lotten skattskyldig ej bosatt inom riket, åligger det den som omhänderhar dödsboets egendom att i den skattskyldiges ställe avgiva deklaration.

(Paragrafen saknar motsvarighet i familjelagssakkunnigas förslag; jfr dock betänkandet s. 209)

Ändringen — som innebär att viss del av första stycket C upphävs — är en följd av att institutet bevakning av testamente avskaffas.

De äldre bestämmelserna innebär följande.

Har efter det beslut meddelats om fastställande av arvsskatt kännedom erhållits om ett förut inte känt testamente och hade, om hänsyn tagits till detta testamente, för någon lott skolat betalas högre skatt än vad som vid skattläggningen beräknats för lotten, skall efterbeskattning ske med det belopp som utgör mellanskillnaden (se 32 § arvs- och gåvoskattelagen). I sådana fall skall normalt särskild arvsskattedeklaration inges till beskattningsmyndigheten (se förevarande 45 § samma lag). Om testamentet blivit bevakat vid tingsrätt, krävs dock inte deklaration. Bevakningen utlöser istället efterbeskattningen (se 51 § första stycket samma lag).

I och med att institutet bevakning av testamente avskaffas, får deklaration — om det inte skall ske tilläggsbouppteckning — nu tillgripas som beskattningsunderlag i samtliga efterbeskattningsfall som rör testamente. I förevarande paragraf har gjorts ändringar med denna innebörd.

51 §

Ärende rörande fastställande av skatt, som ej skall uttagas efter deklaration, upptages till avgörande vid inregistrering av bouppteckning eller tilläggsbouppteckning, eller när handling som avses i 49 a § inkommit till beskattningsmyndigheten eller, där jämlikt 17 § anstånd med skattens fastställande blivit beviljat, när till beskattningsmyndigheten ingivits handling, för vars företeende anståndet beviljats, eller, om sådan handling icke ingives inom anståndstiden, vid utgången av sistnämnda tid.

Bevis om det belopp, vartill skatten blivit fastställd, skall tecknas på bouppteckning, tilläggsbouppteckning eller handling, som avses i 49 a §.

Har jämlikt 17 § beviljats anstånd med fastställande av skatten, åligger det dödsboet att tillhandahålla beskattningsmyndigheten utlämnad bouppteckning för sådan anteckning som sägs i föregående stycke.

Handling, som anges i andra stycket, skall för anteckning, som där avses, tillhandahållas överrätt, när denna fastställt skatt till högre belopp än förut beräknats, och den enligt 64 § 1 mom. förordnade granskningsmyndigheten, när skattskyldig vitsordat anmärkning som framställts av denna myndighet.

(Paragrafen saknar motsvarighet i familjelagssakkunnigas förslag; jfr dock betänkandet s. 209)

Ändringarna i förevarande paragraf — som innebär att vissa delar av första och andra styckena utgår — är en följd av att institutet bevakning av testamente avskaffas.

7 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden,
3. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
4. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

8 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1989-01-31

Närvarande: justitierådet Nils Mannerfelt, justitierådet Bertil Freyschuss, regeringsrådet Åke Bouvin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 19 januari 1989 har regeringen på hemställan av statsrådet Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden,
3. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
4. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av departementsrådet Anders Eriksson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

En konsekvens av remissförslaget att bevakningsinstitutet skall upphävas blir att testamentstagare inte längre drabbas av sådan preklusion av sin rätt på grund av testamente som enligt 14 kap. 3 § ärvdabalken (ÄB) följer i händelse av utebliven bevakning av ett icke godkänt testamente. Därmed bortfaller den sanktion vilken för närvarande är ägnad att åstadkomma att det *normalt* inom kortare tid efter testators död erhålls visshet om de förordnanden som sedermera kan komma att läggas till grund för testamentsanspråk. Att sanktionsmekanismen inte får effekt i alla lägen är visserligen klart. Såsom påpekas i remissprotokollet löper preklusionsfristen först från det testamentstagaren får kännedom om förordnandet, vilket i enstaka fall kan inträffa i ett sent skede, och såsom möjligt förutsätts också att en preklusionsavbrytande bevakning kan äga rum utan att arvingarna vet om det därför att efterföljande delgivning ej sker.

Av remissprotokollet framgår, att enligt departementschefens bedömning det även utan bevakning jämte nyss nämnd sanktion kan förutsättas att arvingarna redan under boutredningsskedet får kännedom om testamentet och de anspråk som grundas därpå. Sålunda påpekas framför allt att det ligger i testamentstagarens eget intresse att hävda sin rätt, att enligt gällande ordning testamente skall ingå i eller fogas till bouppteckning (20 kap. 5 § ÄB) och att möjlighet föreligger att framtvinga ett testamentstagarens ställningstagande i frågan om han vill göra anspråk på rätt enligt ett föreliggande (känt) testamente (16 kap. 5 § ÄB).

Lagrådet anser att vid angivna förhållanden det, bevakningsinstitutet förutan, får anses i rimlig grad säkerställt att, som sig bör, testamenten blir kända och kommer under bedömning i samband med boutredning. Ehuru något långsökt är det inte alldeles otänkbart att en testamentstagare äger kännedom om testamente, som arvingarna inte vet om, och därtill har ett intresse av att testamentet förblir okänt en tid (inom preskriptionstidens ram). Ett sådant intresse, bedömt såsom värt risktagandet att arvegodset efter längre tids förlopp kan vara svåråtkomligt, kan tänkas vara att

testamentstagaren av ren illvilja söker åstadkomma olägenheter för arvingekretsen eller, vid ett testamente med tvivelaktig giltighetshalt, har förhoppningar att riskerna för att testamentet skall angripas enligt 13 kap. ÄB skall minskas i följd av med tiden tilltagande bevissvårigheter. Dyliga, väsentligen teoretiska konsekvenser av att man tar bort bevakningsinstitutet med därtill anknytande preklusionsfrist utgör dock inte vägande skäl mot den tilltänkta lagändringen, som uppbärs av det sakligt sett viktigare intresset att undanröja risker för rättsförluster för personer som saknat kännedom om det gällande bevakningskravet.

Parentetiskt kan tilläggas, att här lämnas därhän huruvida illojala hemlighållanden av nyss antydd natur kan falla under sådant olovligt undanhållande av testamente som åsyftas i 15 kap. 2 § ÄB och som kan leda till förverkande av testamentsrätt.

I enlighet med det anförda godtas således remissens huvudförslag.

Förslagen i övriga delar föranleder inte heller några erinringar från lagrådets sida.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 februari 1989

Närvarande: statsrådet Feldt, ordförande, och statsråden S. Andersson, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Hellström, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson

Föredragande: statsrådet Freivalds

Proposition om upphävande av reglerna om bevakning av testamente

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde 1989-01-19) över förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden,
3. lag om ändring i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
4. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat förslagen utan erinran och hemställer att regeringen förslår riksdagen att anta förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Familjelagssakkunnigas lagförslag i betänkandet
(SOU 1987:18) Internationella familjerettsfrågor i
de delar som rör frågan om upphävande av reglerna
i ärvdabalken om bevakning av testamente

Prop. 1988/89: 88
Bilaga 1

Lagförslag 7

Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken

dels att 14 kap. 4—6 §§ skall upphöra att gälla.

dels att 14 kap. 1—3 §§ och rubriken till 14 kap. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

14 kap. Om bevakning, delgivning
och klander av testamente

1 § *Testamente skall vid domstol
bevakas inom sex månader från det
testamentstagaren fått kännedom
om testators död och det till hans
förmån gjorda förordnandet.*

*Skall någon på grund av testa-
mente njuta rätt efter annan och har
testamentet ej bevakats enligt vad i
första stycket sägs, må bevakning
med laga verkan äga rum inom tid,
som där stadgas, efter det han fått
veta att den föregående testaments-
tagarens rätt upphört.*

*Bevakning gäller till förmån för
envar testamentstagare, för vilken
tiden icke gått till ända.*

2 § *Bevakning sker vid den rätt
där testator skolat svara i tvistemål i
allmänhet eller, om behörig domstol
ej sålunda finnes, vid Stockholms
tingsrätt.*

*Vid bevakning uppvisas testamen-
tet i huvudskrift och intages i proto-
kollet. Har den som vill bevaka icke
testamentet i sin besittning eller är
det muntligen upprättat, sker bevak-
ningen genom förordnandets till-
kännagivande.*

3 § *Testamentstagare, för vilken
bevakning ej ägt rum enligt vad i 1
och 2 §§ är sagt, har förlorat sin rätt
mot arvinge som ej avstått från
klandertalan.*

4 § *Testamente skall sedan bevak-*

Föreslagen lydelse

14 kap. Om delgivning och klan-
der av testamente

1 § *Ett testamente skall delges ar-*

ning ägt rum delgivas arvinge genom överlämnande av, *förutom bevis om bevakningen*, testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll.

Efterlämnar testator, *jämte* make, arvingar som *avses* i 3 kap. 1 §, *må* testamentet, såvitt dessa angår, *delgivas* dem som vid tiden för delgivningen *äro* närmast till arv efter testator.

Äro flera testamentstagare, gäller delgivning, som verkställts av en bland dem, *jämväl* för de övriga.

5 § Vill arvinge göra gällande att testamentet är ogillt enligt 13 kap., skall han *därom väcka klandertalan* inom sex månader efter det han erhöll del av testamentet såsom i 4 § är stadgat. *Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.*

Om påkallande av jämkning i testamente för utfående av laglott stadgas i 7 kap.

6 § Arvinges rätt att väcka talan om klander av testamente övergår ej till hans borgenärer.

vinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. *Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.*

Efterlämnar *en* testator, *förutom* make, arvingar som *sägs* i 3 kap. 1 §, *får* testamentet, såvitt dessa angår, *delges* dem som vid tiden för delgivningen är närmast till arv efter testator.

Finns det flera testamentstagare, gäller *en* delgivning, som *har* verkställts av en bland dem, *också* för de övriga.

2 § *Anser en arvinge att testamentet är ogiltigt enligt 13 kap., skall han eller hon klandra det genom att väcka talan* inom sex månader efter delgivningen. *Underlåter arvingen att göra detta i tid, är rätten till talan förlorad.*

Om påkallande av jämkning i testamente för utfående av laglott *finns bestämmelser* i 7 kap.

3 § *En* arvinges rätt att väcka talan om klander av testamente övergår ej till hans *eller hennes* borgenärer.

Denna lag träder i kraft den

Har en testamentstagare vid lagens ikraftträdande förlorat sin rätt mot en arvinge på grund av att testamentet inte har bevakats, skall det fortfarande gälla.

Lag om ändring i lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.

Härigenom föreskrivs att 9 och 12 §§ lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

I fråga om formen för testamente och återkallelse av testamente efter den som vid sin död var medborgare i fördragsslutande stat och hade hemvist i sådan stat *ha bestämmelserna i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo motsvarande tillämpning.*

I fråga om formen för testamente och återkallelse av testamente efter den som vid sin död var medborgare i *en* fördragsslutande stat och hade hemvist i *en* sådan stat *tillämpas bestämmelserna i lagen (1900:00) om internationella familjerätsfrågor.*

12 §

Hade medborgare i främmande fördragsslutande stat vid sin död hemvist här i riket, skall svensk lag vinna tillämpning i fråga om bevakning och klander av testamente efter honom.

Hade *en* medborgare i *en* främmande fördragsslutande stat vid sin död hemvist här i landet, skall svensk lag tillämpas i fråga om delgivning och klander av testamente efter *den döde.*

Denna lag träder i kraft den

Lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Testamente till annan än fonden må å dess vägnar godkännas av kammarkollegiet, om anledning till klander ej föreligger. Testamente, som kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja, må godkännas även om anledning till klander föreligger *eller testamentet icke blivit bevakat i föreskriven ordning.*

Testamente till annan än fonden må å dess vägnar godkännas av kammarkollegiet, om anledning till klander ej föreligger. Testamente, som kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja, må godkännas även om anledning till klander föreligger.

Denna lag träder i kraft den

Svea hovrätt
Hovrätten för Övre Norrland
Stockholms tingsrätt
Domstolsverket
Socialstyrelsen
Riksskatteverket¹
Statens invandrarverk
Kammarkollegiet
Uppsala universitets juridiska fakultetsnämnd¹
Lunds domkapitel
Socialnämnden i Botkyrka kommun
Socialnämnden i Södertälje kommun
Sveriges advokatsamfund
Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer
Svenska Bankföreningen
Svenska Sparbanksföreningen
Begravningsföreningen Fonus¹
Centerns Kvinnoförbund¹
Folkpartiets Kvinnoförbund¹
Moderata Kvinnoförbundet¹
Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund¹
Svenska Kvinnors Vänsterförbund¹
Fredrika Bremer förbundet¹
Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige¹
Utlandssvenskarnas förening¹

Sammanställning av remissyttrandena över förslaget att avskaffa institutet bevakning av testamente

Svea hovrätt: "Hovrätten anser sig inte kunna tillstyrka att institutet bevakning av testamente avskaffas i vår interna lagstiftning utan att konsekvenserna härav belyses i ett vidare perspektiv. För det fall att institutet avskaffas bör dock i 14 kap. eller 20 kap. ärvdabalken införas en bestämmelse av följande innebörd. Om vid bouppteckningsförrättning testamente överlämnas till dödsbodelägare eller annan som äger företräda denne, skall detta antecknas i bouppteckningen och delgivning därigenom anses ha ägt rum."

Hovrätten för Övre Norrland tillstyrker förslaget.

Stockholms tingsrätt: "Tingsrätten har ingen erinran mot familjelags-sakkunnigas förslag att de nuvarande bestämmelserna i 14 kap. ärvdabalken om bevakning av testamente upphävs".

Den föreslagna lydelsen av 14 kap. 2 § första stycket ärvdabalken har enligt tingsrätten fått en ofullständig utformning. Tingsrätten föreslår följande lydelse.

¹ Har inte yttrat sig i frågan om att avskaffa institutet bevakning av testamente.

Vill en arvinge göra gällande att testamente är ogiltigt enligt 13 kap. skall han eller hon klandra det genom att väcka talan inom sex månader efter den dag det delgavs honom eller henne. Underlåter förlorad.”

Prop. 1988/89: 88
Bilaga 2

Domstolsverket har inte haft något att erinra mot förslaget.

Socialstyrelsen har tillstyrkt förslaget.

Statens invandrarverk har inte haft något att erinra mot förslaget.

Kammarkollegiet: ”Vad lagberedningen framhöll vid tillkomsten av lagen om testamente har fortfarande sin giltighet. För den som i det praktiska livet sysslar med frågor av den här typen framkommer det ofta att allmänheten i fråga om testamenten har ett behov av en sorts officiell hantering. Bevakningen har i någon mån fyllt ett sådant behov. Det har blivit en viss reda i sammanhanget. Detta framträder framför allt när det gäller efterarven. Vi har numera efter årsskiftet nya former av sådana. När i dag en av två barnlösa makar avlider, finns det ofta ett inbördes testamente som ger den efterlevande full äganderätt och således utesluter den först avlidnes efterarvingar från arv när den efterlevande dör. När man skall söka avgöra med vilken rätt den efterlevande tillträtt egendomen – genom testamente eller som arv enligt 3 kap. 1 § ÄB – får frågan om testamentet bevakats vid den först avlidnes död eller ej en stor betydelse. Har det inte bevakats eller godkänts, är den först avlidnes efterarvingar bibehållna vid sin arvsrätt. Har det å andra sidan bevakats och delgivits, utgör detta en presumtion för att testamentet också tillämpats.

Tar man bort bevakningskravet, kommer detta nog att medföra en del svårigheter även i andra hänseenden. Således kan institutet vara av betydelse i fall då det finns flera testamenten. Slopas bevakning, kan detta leda till att testamentstagare i vissa situationer inte tar fram testamenten utan avvaktar och därigenom skapar osäkerhet och oreda. Bevakning av muntliga uttalanden och handlingar som inte getts testamentets form har varit ägnad att ge sådana viljeyttringar en ökad tyngd. Ett bevakningsförfarande underlättar att de blir stående som testamente. Följt av delgivning klargör det även i dessa fall att testamentstagaren gör anspråk enligt förordnandet.

Enligt kollegiets mening är de olägenheter som internationellt förbunds med testamentsbevakning överdrivna. I sammanhanget får man inte glömma att boutredning utomlands i allmänhet torde ske under offentlig kontroll. Det kan därför inte framstå som särskilt angeläget att här ta bort bevakningsinstitutet som har en offentlig karaktär. Enbart ett delgivningsförfarande förefaller inte att tillgodose vedertagna rättssäkerhetskrav. Kollegiet ifrågasätter därför mot bakgrunden av vad man sagt, om förslaget i denna del bör leda till lagstiftning.

Enligt nuvarande bestämmelser skall testamente, sedan bevakning ägt rum, delges arvinge genom att, förutom bevis om bevakningen, testamentshandlingen överlämnas i bestyrkt avskrift.

Har bevakning inte ägt rum kräver kollegiet för allmänna arvsfondens räkning att testamentet, om det finns i behåll efter dödsfallet, överlämnas i original för att delgivning skall anses ha ägt rum med arvsfonden.

Gentemot arvsfonden behöver det inte uppstå några rättsförluster på

grund av att testamentet inte har bevakats i föreskriven ordning, eftersom ett sådant testamente enligt 4 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden får godkännas av kollegiet på fondens vägnar om det kan antagas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja.

Enligt kollegiets mening fyller emellertid bevakningen en viktig funktion också på det sättet att man får klargjort om testamentet finns kvar i original efter dödsfallet. Det är viktigt för att kunna ta ställning till vilken utredning som skall ligga till grund för ett godkännande av ett testamente att veta om det har hittats i original efter dödsfallet. Det bör därför enligt kollegiets mening inte räcka med att en bestyrkt kopia av testamentet delges arvingen. Om bevakningsinstitutet slopas, bör det införas en möjlighet för arvingen att kräva ett officiellt intyg om att originalet har uppvisats efter dödsfallet för notarius publicus eller motsvarande för att delgivning skall kunna verkställas."

Lunds domkapitel har inte någon erinran mot förslaget.

Socialnämnden i Botkyrka kommun och socialnämnden i Södertälje kommun tillstyrker förslaget.

Sveriges advokatsamfund tillstyrker förslaget.

Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer har inga invändningar mot förslaget.

Svenska Bankföreningen har inget att erinra mot förslaget.

Svenska Sparbanksföreningen: "Kommittén har vidare självmant påtagit sig uppgiften att också vidta en översyn av bestämmelserna rörande bevakning av testamente vilket Sparbanksföreningen anser som positivt. Framför allt med tanke på de problem som de internationella reglerna rörande bevakning av testamente orsakat. I förslaget föreslås att kravet på bevakning av testamente upphävs. Detta avseende såväl nationella som internationella förhållanden. Föreningen kan inte se att några bärande skäl föreligger som talar för att man skall behålla regeln utan tillstyrker förslaget att kravet på bevakning slopas."

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 januari 1989 ..	7
1 Inledning	7
2 Nuvarande förhållanden	8
3 Internationella förhållanden	9
4 Allmän motivering	10
4.1 Upphävande av reglerna om bevakning av testamente	10
4.2 Kostnadseffekter	13
4.3 Ikraftträdande m. m.	13
4.4 Följdändringar i annan lagstiftning	14
5 Upprättade lagförslag	15
6 Specialmotivering	15
6.1 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken	15
6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden	17
6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1937:81) om internatio- nella rättsförhållanden rörande dödsbo	17
6.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt	17
7 Hemställan	19
8 Beslut	19
Utdrag ur lagrådets protokoll den 31 januari 1989	20
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 februari 1989 ..	22
 Bilaga 1 Familjelagssakkunnigas lagförslag	 23
Bilaga 2 Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttrandena	 27